

SAVOIR-VIVRE®

IMPERIAL

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

PHILIP JENKINS

ISTORIA PIERDUTĂ A
CREȘTINISMULUI

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

consultant științific
Ierom. AGAPIE CORBU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Philip Jenkins

THE LOST HISTORY OF CHRISTIANITY

The Thousand-Year Golden Age of the Church in the Middle East,
Africa, and Asia—and How It Died

Copyright © 2008 by John P. Jenkins

Published by arrangement with HarperOne, an imprint of HarperCollins Publishers

© Baroque Books & Arts®, 2018

Imaginea copertei: Cristiana RADU, apud: cruce bizantină, pandantiv,
lucrată la Constantinopol, cca 1100 (email, aur, cloisonné),

în prezent la Metropolitan Museum of Art

Conceptie grafică © Baroque Books & Arts®

Lector: Rodica CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JENKINS, PHILIP

Istoria pierdută a creștinismului / Philip Jenkins;

Philip Jenkins ; trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu; - București: Baroque Books & Arts, 2018

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-8977-24-9

I. Moroiu, Mihai (trad.)

2

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse
fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

O notă asupra denumirilor și noțiunilor

De-a lungul întregului volum mă refer la Bisericile creștine ale Răsăritului, cunoscute de obicei sub numele de *Iacobită* și *Nestoriană*. Ambele denumiri ridică probleme și unele explicații istorice sunt bine-venite încă de la început. Cu riscul de a ignora distincții teologice subtile, totuși cititorul nu va greși prea mult acordând ambilor termeni accepțiunea simplă de „vechi confesiuni creștine active în special în afara Europei”.

Creștinismul își are rădăcinile în Orientul Apropiat și, în primele secole, centrele lui cele mai mari, bisericile și mănăstirile cele mai de prestigiu s-au aflat în Siria, Palestina și Mesopotamia. Creștinii timpurii din Răsărit scriau și gândeau în siriacă, limbă strâns înrudită cu aramaica lui Iisus și a apostolilor. Aceste Biserici s-au angajat în dezbateri aprinse care i-au dezbinat pe creștini în mai multe școli sau facțiuni principale, adesea luptându-se între ele într-o manieră violentă, cât se poate de necreștină. O mare sciziune s-a petrecut în secolul al IV-lea, când Sinodul de la Niceea (325) a reafirmat doctrina dumnezeirii lui Hristos. Însă în deceniile următoare, creștinii aparținând curentului dominant care au acceptat această doctrină au fost dezbinați de alte chestiuni, și în special cea legată de Persoana lui Hristos. Da, Hristos era,

într-un anume sens, atât om, cât și Dumnezeu, dar în ce relație se aflau cele două firi cu exactitate? Cum putea să afirme cineva că Iisus era atât om, cât și Dumnezeu?

Potrivit catolicilor sau ortodocșilor, care în cele din urmă au triumfat în cadrul Imperiului Roman, Hristos avea două firi, întrepătrunse și unite între ele. Mulți dintre răsăriteni l-au urmat pe patriarhul Nestorie, care accepta cele două firi, însă susținea că nu sunt absolut deloc unite în sensul mistic al învățaturii ortodoxe. Aceasta însemna că Fecioara Maria nu putea fi pe drept cuvânt numită Născătoare de Dumnezeu (Theotokos). După înfruntări amarnice, *nestorienii* au fost excluși din turmă la Efes, în 431. Pe de altă parte, majoritatea egiptenilor și a răsăritenilor susțineau că Hristos are o singură fire, prin urmare divinul copleșește omenescul. Astfel, ei au ajuns să fie cunoscuți sub denumirea de monofiziți, care cred în existența „unei singure firi” în Hristos. În 451, sinodul ecumenic de la Calcedon i-a înfrânt pe monofiziți și i-a declarat eretici. Simplific aici foarte mult diferențele dintre diversele învățături, care în realitate erau cu mult mai puțin flagrante decât se sugerează aici: istoricii moderni scot în evidență că diversele școli aveau mult mai multe în comun decât s-ar putea crede judecând după părerea adversarilor.

Sinodul de la Calcedon i-a adus pe ortodocși la conducerea imperiului și a structurii bisericești principale, iar în următoarele două secole ei i-au exclus și i-au persecutat pe cei care se încadrau în noua definiție a ereziei, deși aceștia probabil că reprezentau majorități în multe dintre provinciile răsăritene ale imperiului. În Egipt și în Siria, monofiziții erau atât de răspândiți, încât li se spunea pur și simplu egipteni (copti) și respectiv sirieni (*suriani*). În secolul al VI-lea, un conducător sirian numit Iacob Baradai i-a organizat pe monofiziți într-o Biserică paralelă clandestină, cunoscută sub numele de *iacobită*. Înainte de cucerirea arabă din secolul al VII-lea, este foarte probabil ca iacobiti să se fi bucurat de devotamentul majorității creștinilor din Siria mare, în vreme ce nestorienii dominau regiunile răsăritene, ceea ce numim noi

acum Irak și Iran. Biserica siriană de apus era iacobită; sirienii răsăriteni erau nestorienii.

Utilizarea acestor etichete sectare este derutantă dacă înfățișează aceste Biserici ca fiind cu ceva mai prejos decât creștinismul autentic. Deloc surprinzător, aderenții lor moderni resping cu indignare aceste nume, la fel de mult pe cât unui romano-catolic îi displace să fie numit papistaș ori latin. *Iacobit* era un termen disprețuitor, inventat de dușmani, în vreme ce nestorienii se considerau ei între ei, simplu și cuvenit, „Biserica Răsăritului”. Ambele aceste biserici acceptau cu fidelitate Sinodul de la Niceea, ambele păstrau o credință care le fusese lăsată de apostoli prin intermediul Marii Biserici și cu adevărat ambele aveau o abordare chiar mai conservatoare față de canonul Scripturii decât Bisericele cu o bază europeană. În jurul anului 800, marele patriarh nestorian Timotei a întocmit o listă a doctrinelor fundamentale agreeate de diversele grupuri – nestorienii, monofiziții și ortodocșii: cu toții credeau în Treime, în Întrupare, botez, cinstirea Crucii, sfânta Împărtășanie, cele două Testamente; cu toții credeau în învierea morților, în viața veșnică, în întoarcerea lui Hristos cu slavă și în judecata de apoi.¹ Nu trebuie sub niciun motiv să considerăm aceste Biserici doar niște secte marginale – ele reprezentau curentul creștin principal în zone întinse din lume. În Africa și Asia, credincioșii creștini din aceste două Biserici au fost cu siguranță mai numeroși decât cei ortodocși.

Dincolo de asta, instituțiile despre care vorbim au o asemenea importanță în istoria noastră, încât ele trebuie să fie desemnate într-un mod oarecare, chiar dacă termenii folosiți erau inițial negativi. Orice istorie a creștinismului care nu acordă atenția cuvenită iacobitilor și nestorienilor își ratează în bună măsură ținta. Nu sunt mai puțin controversate nici denumirile oficiale

¹ Raphaël J. Bidawid, ed., *Les lettres du patriarche nestorien Timothée I* (Cetatea Vaticanului: Biblioteca Apostolică Vaticană, 1956), 27–28 (n.a.).

folosite de urmașii acestor Biserici. Tehnic vorbind, moștenitorii moderni ai iacobiților sunt „ortodocși sirieni“, ceea ce stârnește confuzie, atât timp cât recurgem la denumirea de ortodox și o atribuim retroactiv condițiilor medievale. Biserica Nestoriană a ajuns să fie numită Biserica Asiriană a Răsăritului, ceea ce aruncă o umbră de îndoială asupra moștenirii rasiale asiriene. Unii specialiști preferă să folosească „sirian de apus“ în loc de *iacobit* și „sirian de răsărit“ în loc de *nestorian*, dar niciunul dintre acești termeni nu a intrat în uzul comun. Prin urmare, chiar dacă le recunosc limitele, voi folosi termenii mai vechi.

Apar și alte probleme legate de denumirile din limbi africane și asiatice, transliterate în chipuri variate. Hanul mongol numit de mine Hulegu este menționat de diverse surse drept Hulagu, Holaaku și Hülâgû, în vreme ce Genghis-Han ar fi mai corect Chinggis. Uigurii apar în surse mai vechi sub forma de popor uygur sau uighur, iar oguzii, și sub forma onggud. Am încercat să rămân consecvent, dar poate că nu am reușit de fiecare dată să îndeplinesc cele mai stricte standarde lingvistice, care se schimbă în ritm rapid.

SFÂRȘITUL CREȘTINISMULUI GLOBAL

„Religiile mor când se demonstrează că sunt adevărate.
Știința este cronică religiilor moarte.”

OSCAR WILDE

WITH LOVE,
BAROQUE

CUPRINS

O notă asupra denumirilor și noțiunilor	5
1. SFÂRȘITUL CREȘTINISMULUI GLOBAL.....	9
O a treia lume creștină	15
Țările de la soare-răsare	23
Credința vorbește credinței	31
Crearea unui Răsărit creștin.....	35
Reîntocmirea planiglobului.....	38
Sfârșitul unei lumi	40
Tăiat din rădăcini	43
În căutarea curentului principal	45
Cum mor religiile.....	48
Triumful persecuției.....	50
Rămășițele.....	55
Năluci	57
Trecut și prezent	62
O istorie teribilă.....	67
2. BISERICILE RĂSĂRITULUI	69
Creștinism și imperiu.....	73
Spre Răsărit.....	77
Regate pierdute	82
Nestorienii și iacobiți.....	87
O privire generală	90

Între fluvii	92
Până la marginile pământului.....	95
China și India	98
Convertirea Asiei?	103
 3. O ALTĂ LUME	 109
Cer și pământ	111
Cei singuri și aleși.....	115
Vârsta minunilor	117
Erudiția.....	119
Ultima înflorire.....	123
Din cele mai vechi timpuri	126
Biserica și Biblia	132
Îndatorirea interpretării	135
Creștin și asiatic	138
Visul lui Bar Sauma	141
 4 MAREA CUMPĂNĂ	 145
Stăpâni noi	151
Dhimmi	159
Supraviețuire	165
Începe prăbușirea.....	171
Zorii falși.....	177
Credința mongolă	181
Marile persecuții	185
Devenirea Turciei.....	193
O mare de ruine	195
O lume mai rece	198
 5. ULTIMII CREȘTINI.....	 205
Creștinii cucerii.....	210
Expansiunea europeană.....	214
Sub stăpâni noi	219
Cifre în scădere.....	226
Criza otomană	229
Epurarea creștinilor	233
Anul sabiei.....	236

Ultima redută	240
Martirii Irakului	247
 6. NĂLUCILE UNEI CREDINȚE	251
După creștinism	255
De la biserici la moschei.....	261
Facerea islamului	267
Arabi și creștini	273
Construcția moscheilor	279
Musulmanii și creștinii.....	281
Mistica	286
Sfinți.....	291
Locuri de închinare.....	294
 7. CUM MOR CREDINȚELE	299
State și națiuni	303
Dincolo de persecuție.....	306
Puterea islamului	310
Limba credinței	318
Succesul atrage noi succese	322
 8. TAINA SUPRAVIEȚUIRII.....	325
Supraviețuire și ruină.....	327
Reușita copților	331
Soarta Europei?	334
Adaptarea	336
Geografia supraviețuirii.....	339
Sfârșitul supraviețuirii	344
Lecții	347
 9. SFÂRȘITURI ȘI ÎNCEPUTURI.....	353
Cum se explică dezastrul.....	357
Ca o strajă în noapte	362
Dumnezeu în istorie	367
În cucerirea lumii	370
 Mulțumiri.....	374
Indice	375

 SAVOIR-VIVRE®

IMPERIAL

Artă și arhitectură somptuoasă, istorie socială, politică, militară, culturală, religioasă și artistică, mit și legendă, istorie și poveste, îngeri și sfinți, palate, biserici, grădini, împărați și împărătese, zarafi, diplomați, clarvăzători și eunuci, uluire și invidie, comerț, monede și taxe, fortificații și apeducte, războaie, uneltiri, victorii, înfrângeri și protecție divină. Savoir-vivre Imperial, între Orient și Occident, colecția spiritului absolut, a miracolelor, a grandorii și a desăvârșirii, într-o realitate vibrantă, cosmopolită și dinamică.